

הרה"ג ר' אברהם טיקוצינסקי שליט"א

1294567

משפטי התורה מול משפטי בני אדם

שמות כא, א ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם. ופירש"י: ואלה מוסיף על הראשונים מה הראשונים מסיני אף אלו מסיני.

וביארו גדולי המוסר דכאן נתגלה ההבדל היסודי בין משפטי התורה למשפטי בני אדם, והאומות, דמשפטי האומות מיוסדים על הסכמת בני האדם, ומושפעים מהזמן ומהמקום שבו נחקקו, ומתנאי חיי הציבור דשם, ואין חוקיהם כפופים לדבר מסויים, אלא קורה שביום א' מתקבלים ולמחרת נדחים, ודעותיהם משתנות לפי תאוותיהם והדעות הרווחות באותה תקופה, ולכן אין לשאול סתירות בפסקיהם מהכא להתם, ונרמז בפסוק "ומשפטים בל ידעום", משא"כ משפטי התורה, להבדיל אא"ה, שהיא חצובה ממקור האמת והיא הכרחית ולא הסכמית.

ונבאר בזה כמה היבטים:

א. דהעולם עצמו נברא מכח משפטי התורה, כמאחז"ל "אסתכל באורייתא וברא עולמא", רמ"ח איברים באדם מכח וכנגד רמ"ח מ"ע, וכן שס"ה גידים כנגד שס"ה ל"ת. והקב"ה ברא לאדם אב ואם כדי שיוכל לקיים מצות כיבוד אב ואם, ולא להיפך ח"ו, ומטעם זה, הנהגה שלא ע"פ התורה – גם חיי העוה"ז שלו אינם בטוב, ואף שנראה שיש לו כל טוב, מ"מ אין לו שלווה ומנוחת הנפש, והטעם, כיון שאינו משתמש במוצר לפי צורת הפעלתו שהיא התורה, ולא יועיל לו שיקבע שיטת חיים לעצמו, מאחר שלא לפיה נוצר גופו.

משל למה הדבר דומה, לבנין שנבנה לצורך מגורים, ולאחר זמן הוחלט להופכו לבית חולים, וישברו קירותיו ויהרסו חדריו, ויבנו תחתיהם חדרי רופאים וחולים וחדרי ניתוח, ובמשך הזמן הוכח שלמרות כל המאמצים הי' זה ביי"ח שאינו מוצלח, כי חסר ביסודו, וכמו"כ רק אדם המתנהג בכל דרכיו ע"פ התורה – גם הנהגת גופו מתוקנת.

ומה"ט מצינו שגם כשחז"ל רצו לידע מציאות פשוטה, חיפשו מקור לכך בתורה ולא במציאות העולם, כגון בעירובין יד: מנלן שכל שיש בהקיפו ג"ט יש בו רוחב טפח, ושם יד: מנלן דגודשא תילתא, ובנדה יט. מנין לדם שהוא אדום, ושם לא. בזמני עיבור חיות, [ועי' סנהדרין לט:], מהרש"א בכורות ח:, שו"ת הרא"ש כלל ב סי' יט, ועוד], והיינו כיון שהתורה היא שגרמה למציאות להתהוות.

ב. היבט נוסף, דאף כשמקיימים מצוות שכליות – זהו רק משום ציווי התורה ולא משום הנהגת המדינות ותיקון העולם, כגון רציחה, שהאומות רק רואים בה דבר המקלקל ישובו של עולם ולכן מחייבין הרוצח מיתה, ולכן אין אצלם ענין חיי שעה, משא"כ מצד משפטי התורה- כי בצלם אלוקים עשה את האדם. וביאר בס' דרש משה עפ"י הפסוק "כי הדם הוא יחניף את הארץ", דאצל אוה"ע האדם טפל לארץ ולכל האנושות ולכן אוסרין לו לרצוח, וזה מיקרי "חנופה" לדון דיני נפשות רק כדי שיהא טוב לארץ ולדריס עליה, משא"כ דרך התורה היא שהארץ טפילה לאדם שנברא בצלם, וכל אדם הוא עולם מלא.

וכן מצינו דמה שאסור לסטור לחבירו אינו משום שמעליבו וכו' אלא משום כאילו סוטר לועז של מקום.

ויסוד זה מוכיחים בסה"ק גם מפרשתנו, דלכאוי יש לעיין למה פתחה בענין עבד עברי שהוא דבר שאינו שכית, ולא פתחה בעניני מזיקים ושומרים והלוואות וכו' דשכיחי, אלא שיש כמה הרגשים דקים שאין בשאר דינים אלא בענין עבד עברי: א. שלא מושיבים אותו בבית האסורים כדרך האומות, דזה יגרום שלא תהא פרנסה למשפחתו, ויתקלקלו ביותר, וגם הוא עצמו ילמד מהפושעים הנמצאים שם, והרי התורה חפצה להיטיב עם הגנב גם ברוחניות להשיבו לדרך טובה, וגם בגשמיות, לכן ציוותה תורה למוכרו לאיש הגון ומשפחה טובה כדי שילמד שם דרך ארץ ומדות טובות. ב. גם דואגים לו שם יותר מלבעה"ב עצמו, שאם יש לו כר א' יתנהו לעבד, הגם שזהו נגד הסברא, והכל כדי לחנך העבד שירגיש בגדלותו וחשיבותו ועי"ז יתקן דרכיו. וזהו ג"כ ענין הענקה.

וכן מצינו בענין אמה העבריה, דמצד משפטי בני"א לא היינו מבינים כלל מצות יעוד, שהרי אין היא מיוחסת כלל, שאביה נתדרדר ממצב למצב, ורק כיון שהתורה ראתה שחרב עולמה עליה ואף א' לא יסכים לשאתה, חייבתו להצילה מעיגון, וחזינן עומק חיובי התורה שחייב ליתן לשני כ"כ הרבה. והדברים נוראים.

וכן ענין תשלומי כפל, דבמשפטי העולם מחייבים הגנב רק בהוצאות המשפט מלבד הקרן, אך התורה רוצה לחנך הגנב ולהרתיעו. וזהו ג"כ ענין כאשר זמם.

והנה בעיני בני"א גזלן גרוע מגנב, שנוטל בחוצפה ובחוזק, אך במשפטי התורה מצינו בב"ק עט: "מפני מה גנב חייב כפל ולא גזלן, זה השוה כבוד עבד לקונו וזה לא השווה", פי', דהתורה אינה מתייחסת למעשה החיצוני אלא לפנימיות הדברים, שהגנב כופר ח"ו בשכר ועונש (כמש"כ המהרש"א שם) ומשקיע מחשבה והתבוננות שלא